

ANSELM GRÜN

*Het evangelie
spiritueel gelezen*

DEEL I MATTEÛS EN MARCUS

Het Evangelie spiritueel gelezen

DEEL 1 Matteüs en Marcus

Anselm Grün

© Anselm Grün

© 2020 Berne Media | abdij van berne

www.bernemedia.com

Oorspronkelijke titel: Anselm Grün, *Jesus – Lehrer des Heils – Das Evangelium nach Matthaüs / Jesus – Weg zur Freiheit – Das Evangelium nach Markus* © 2002/2003 Kreuz Verlag, deel van Verlag Herder GmbH, Freiburg im Breisgau
www.herder.de

Vertaling: Linda Jansen (www.creativitekst.nl)

Redactie: Madeleine Gimpel

Vormgeving omslag: Geert de Koning

Vormgeving binnenwerk: Peter Slager | Garage BNO

Ontwerp evangelistensymbolen omslag: Ankie Hinloopen

Tenzij anders vermeld zijn de citaten uit de Bijbel in dit boek overgenomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV), Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem 2004.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 8972 344 4

E-BOOK 978 90 8972 362 8

NUR 703

Jezus – leraar van het heil
Het Evangelie volgens Matteüs

Inleiding

Het Matteüsevangelie geldt als het Evangelie van de Kerk. In de begintijd van de Kerk was dit het meest geliefde Evangelie. Het werd in de eredienst het vaakst voorgelezen en uitgelegd. De vroege Kerk heeft goed begrepen dat zij, respectievelijk de waarachtige gemeente van Christus, voor Matteüs de plek is waar het werk van Jezus verdergaat. Alleen als de Kerk getrouw van Jezus vertelt, zijn boodschap juist verstaat en zijn instructies volgt, kan ze een getuigenis van Christus zijn voor deze wereld. Alleen dan is ze de Kerk waar Christus als de door God verhoogde kan werken in deze tijd en wereld.

De auteur

Het is niet met zekerheid te zeggen wie de schrijver van het Matteüsevangelie is. De meeste bijbelwetenschappers gaan ervan uit dat hij een goed onderlegde Jood van de tweede generatie christenen was. Zijn Grieks is uitstekend. Als joodse christen staat hij tegelijk open voor de heidenen, voor wie het Evangelie ook bedoeld is. De schrijver, die zich Matteüs noemt, heeft het Evangelie vermoedelijk tussen 80 en 90 na Christus op schrift gesteld in Antiochië, een stad waar de christenen met Joden, Grieken en andere bevolkingsgroepen samenleefden.

De auteur heeft het Evangelie opgesteld in een joods-hellenistisch milieu, waarin het joodse element overheerste. In geen van de evangeliën vinden we zo'n uitdrukkelijke behandeling van de joodse wet als bij Matteüs. Hij heeft Jezus veel explicieter dan de drie andere evangelisten in de joodse context geplaatst. Jezus is de authentieke en betrouwbare uitlegger van de wet. Tegelijkertijd wordt er in geen enkel ander Evangelie zulke scherpe kritiek op de joden geuit, met name op de schriftgeleerden en farizeeën.

Dat heeft vaak desastreus uitgewerkt in de uitlegggeschiedenis. Veel polemische Schriftplaatsen zijn misbruikt om een christelijk antisemitisme op te roepen. Maar dat is lijnrecht in tegenstelling met het hart van het Matteüsevan-gelie, want dat is één groot pleidooi om de continuïteit van het jodendom te waarborgen. De christelijke gemeente is de legitieme erfgenaam van de joodse synagoge. Jezus is een leraar, net als de joodse rabbi's, maar hij onderscheidt zich door een leer die tegemoetkomt aan de ware wil van God.

In Jezus heeft God de belofte aan Israël vervuld. Daarom staat hij niet tegenover, maar te midden van zijn volk. Hij legt Gods wil voor zijn volk zuiver uit en vervult met zijn daden de beloften die Israël in de loop van zijn geloofsgeschiedenis telkens weer zijn gedaan, al staat die geschiedenis bol van afvalligheid. Daarom heeft Matteüs zo veel teksten uit het Oude Testament aangehaald, meer dan welke andere evangelist ook. Het gaat hem er niet slechts om het geloof van zijn lezers te versterken, maar ziet het ook als zijn missie om deze Jezus Christus te duiden als de vervulling van de oudtestamentische beloften.

Matteüs leidt zijn citaten consequent in met de woorden: 'Zo ging in vervulling wat gezegd is ...' (Matteüs 4:14; zie ook 1:22; 2:15; 17:23; 8:17; 12:17; 13:35; 21:4; 27:9). In deze zogenoemde vervullingscitaten worden de theologie van de evangelist en zijn visie op Jezus zichtbaar: in Jezus schijnt

het licht van God voor hen die in duisternis leven (4:14). Jezus verwerkelijkst het beeld dat Jesaja van de knecht Gods heeft geschetst. Als Jezus zieken geneest, vervult hij wat Jesaja over deze knecht heeft gesproken: 'Hij was het die onze ziekten wegnam en onze kwalen op zich heeft genomen' (Matteüs 8:17). Jezus gaat behoedzaam met de mensen om. Schreeuwen en schelden zul je hem niet horen doen. Het geknakte riet breekt hij niet af (12:20).

Jezus verkondigt in zijn leer dat hij zal 'bekendmaken wat sinds de grondvesting van de wereld verborgen was' (13:35). Hij opent onze ogen voor de werkelijkheid van de schepping, voor het mysterie van God dat in de schepping te zien is, maar waar de mensen hun ogen voor gesloten hebben. Jezus maakt ons wegwijs in het mysterie van God en dat van de mensen. Hij is de zachtmoedige vredevorst, die op geweldloze wijze Gods heerschappij vestigt (21:4 en verder).

Het vaak harde debat met de farizeeën en schriftgeleerden moet worden gezien in de historische context waarin het Matteüsevangelie is ontstaan. Alleen de farizeeën hebben de Joods-Romeinse Oorlog (66-70 na Christus) overleefd. De sadduceeën, zeloten en Essenen waren zo goed als verdwenen. De door de Romeinen overwonnen Joden probeerden zich in de synode van Jamnia te hergroeperen. Tijdens deze synode werden de joodse christenen officieel uit de synagoge verbannen. In het achttiengebied werd de volgende bede (twaalfde zegenspreuk) opgenomen:

En laat er voor de lasteraars geen hoop zijn, en mogen alle boosdoeners in een oogwenk vergaan en zij allen snel worden uitgesneden. En de heersers van de willekeur, – ruk die snel uit, breek ze, werp ze teneer en breng ze ten val, snel, in onze dagen. Gezegend Gij, HEER, die vijanden breekt en heersers van de willekeur ten val brengt.

Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat Matteüs Jezus' kritiek op de farizeeën verscherpt en daarbij veel verder gaat dan Jezus zelf. Een groot deel van de bijtende kritiek op de farizeeën en schriftgeleerden is tijdgebonden en mag geen aanleiding voor ons zijn een eenzijdig negatief beeld van deze joodse geleerden te schetsen. De schriftgeleerden en farizeeën zijn voor Matteüs ook een beeld voor het gevaar dat er in de christelijke gemeente soortgelijke groepen leraren zullen ontstaan, die zich boven de wet stellen en die niet meer de boodschap van Jezus, maar hun eigen stokpaardjes verkondigen.

De exegeten vermoeden een hele school van christelijke leraren achter de schrijver van het Matteüsevangelie, die de oudtestamentische geschriften grondig bestudeerd hebben om de gang van zaken rond Jezus te kunnen duiden en begrijpen. Matteüs staat zeker niet alleen. Zijn geschrift is een weerslag van de theologie van de gemeente. Toch is hij een individuele auteur, die zijn Evangelie op kunstige wijze heeft opgebouwd en zorgvuldig heeft verwoord. Hij schrijft goed Grieks, maar verwijst keer op keer naar het Hebreeuwse gedachtegoed en de Hebreeuwse poëzie. Hij gebruikt karakteristieke stijlvormen zoals de antithese, het contrast, herhaling van bepaalde formuleringen, en besluit zijn vertellingen en verhandelingen graag met een kernachtige zin.

Matteüs schrijft het Evangelie voor een gemeente die al in het geloof onderlegd is. De kwestie is niet meer hoe de mensen leerlingen van Jezus worden, maar hoe ze hun leerling-zijn kunnen waarmaken; niet hoe ze tot het geloof komen, maar hoe ze uit het geloof leven. Anders dan in het Johannesevangelie zijn de alternatieven niet 'gelovig' of 'ongelovig', maar een zwak geloof of een sterk geloof. Hij wil met zijn Evangelie het geloof van zijn gemeente schragen.

Matteüs ziet leerling-zijn als de kern van het christen-zijn. Als hij vertelt over de leerlingen, zijn ze voor hem al een archetype, een oerbeeld van de christen. Net als Jezus' leerlingen lopen ook christenen het gevaar Jezus te verraden, hem verkeerd te begrijpen, een oneigenlijk beeld van hem te creëren of hun eigen ideeën in hem terug willen zien. Daarom schildert Matteüs voor zijn gemeente met name een beeld van Jezus als rechter, aan wie ze verantwoording moeten afleggen.

Dat vinden wij nu een bedreigend beeld. Veel bijbellezers worden bang als ze over het laatste oordeel lezen, waarin de goeden van de kwaden worden gescheiden. Maar Matteüs gebruikt dit beeld niet om zijn lezers angst aan te jagen, hij wil ze er alleen op wijzen dat hun handelwijze consequenties heeft. De basis van ons christelijk bestaan is dat God ons onvoorwaardelijk liefheeft. Maar het is wel de bedoeling dat deze liefdeservaring terug te zien is in een leven dat overeenstemt met Gods wil. Als we de woorden van Jezus en de wil van God geringschatten, beschadigen we onszelf.

Het onderwijs over het laatste oordeel is in feite een aansporing: neem het leven serieus! Het is eenmalig en dat wil je toch niet slapend doorbrengen? Word wakker en leef ten volle! Leef zodanig dat het in harmonie is met wat God wil en met wie jij in wezen bent!

Matteüs als leraar

Matteüs beschouwt zichzelf als een leraar die zijn gemeente dient door te reageren op vragen en problemen waar de leden in de praktijk tegenaan lopen. Matteüs toont zich een leraar in de vijf grote redevoeringen die hij Jezus in de mond legt. De evangelist is een systematicus. Hij rangschikt de vele woorden die hij uit het Marcusevangelie en de Spreuken-

bron² overneemt, tot grote redevoeringen. De vijf redevoeringen herinneren aan de vijf boeken van Mozes. Jezus is de nieuwe Mozes. Matteüs verkondigt de wet die Mozes aan de Israëlieten heeft overgeleverd op een nieuwe manier en legt hem uit aan de christelijke gemeente. Hij verbindt in zijn leer het oude met het nieuwe: de heilige Schrift, zoals die aan Israël is overgeleverd, verbindt hij met de boodschap van Jezus, die de heilige Schrift zuiver uitlegt.

Veel bijbelwetenschappers menen dat Matteüs in vers 52 van hoofdstuk 13 een zelfportret heeft geschetst: ‘Zo lijkt iedere Schriftgeleerde die leerling in het koninkrijk van de hemel is geworden op een huismeester die uit zijn voorraadkamer nieuwe en oude dingen tevoorschijn haalt.’ Matteüs schijnt in het joodse rabbinaat te zijn opgegroeid, maar is een leerling van het koninkrijk van de hemel geworden. Alles uit de oude joodse traditie en de nieuwe boodschap van Jezus wat hem kan helpen om de gemeente op te bouwen, benut hij.

---

2 In de bijbelwetenschap heeft men zich veel beziggehouden met de vraag hoe de drie eerste evangeliën – Matteüs, Marcus en Lucas – zich tot elkaar verhouden. Deze drie evangeliën hebben veel stof gemeenschappelijk, maar verschillen ook van elkaar. Daarnaast hebben Matteüs en Lucas stof gemeenschappelijk die niet bij Marcus is terug te vinden. Dit heeft geleid tot de tweekronentheorie.

Men gaat ervan uit dat Marcus als eerste zijn evangelie heeft geschreven en dat Matteüs en Lucas er gebruik van hebben gemaakt bij het schrijven van hun eigen evangelie. Daarnaast hadden Matteüs en Lucas waarschijnlijk allebei de beschikking over een verloren gegane bron die Marcus niet kende, aangeduid als Q (van het Duitse woord *Quelle* = bron). Deze bron zou vooral uitspraken van Jezus bevat hebben.

Johannes neemt ten opzichte van de andere drie evangeliën een geheel eigen plaats in. Dit evangelie heeft weliswaar sommige stof gemeenschappelijk met de andere drie, maar wijkt grotendeels af en heeft een heel eigen karakter. [noot van de redactie]